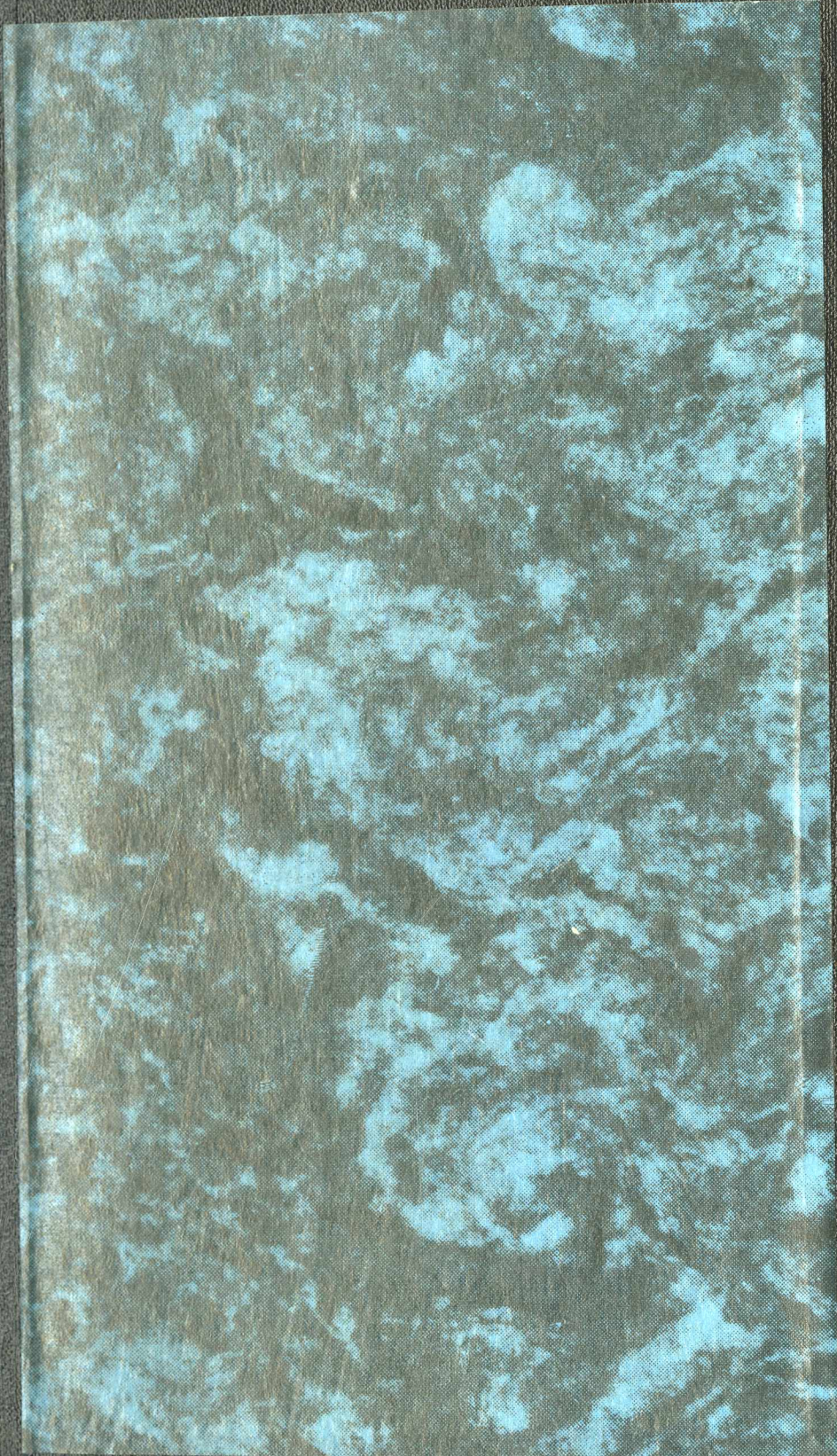

Politikai
röpiratok.

126.

1887: Ball 126/12

Pozsony, Polgármester

POZSONY SZ. KIR. VÁROS

TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK

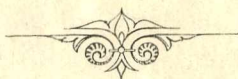
A MAGYAR ORSZÁGGYÜLÉS KÉPVISELŐHÁZÁHOZ INTÉZETT

EMLÉKIRATA

A

POZSONYBAN FÖLÁLLÍTANDÓ

EGYETEM TÁRGYÁBAN.

12.

POZSONY, 1880.

NYOMATOTT ANGERMAYER KÁROLYNÁL.

DE BALLACI GÉZA.

Mélyen tisztelt Képviselőház!

Egy harmadik egyetem fölállításának fontosságára és szükségességére az ország és a mélyen tisztelt Képviselőház figyelmét fölhívni ma már legalább is felesleges. Az eszmét a közvélemény csakhamar a legnagyobb melegséggel karolta fel és ma már nincs e széles hazában senki, a ki egy harmadik egyetem fölállításának szükségéről lelke mélyéből ne volna meggyőződve, ez a meggyőződés szülte a közvélemény meleg érdeklődését az ügy iránt.

Ma már az ország fővárosa is, mely pedig a budapesti egyetem túltömöttségének minden anyagi előnyét élvezzi, egy harmadik egyetem fölállítása mellett nyilatkozott. Nem a mi hivatásunk a mélyen tisztelt Képviselőházat meggyőzni arról, hogy ifjuságunk tudományos kiképzetésének legkomolyabb veszélyeztetése nélkül azon állapot, mely jelenleg a budapesti egyetemen létezik, tovább már fönn nem tartható: de azt mindenestre hazánk közművelődése érdekében örvendetes ténynek tekintjük, hogy a hazai közvélemény nemcsak a harmadik egyetem eszméjét támogatja a legmelegebben, hanem a helyeket is eszmecsere tárgyává teszi, melyek

egy harmadik egyetem fölállítására legalkalmasabbak lennének.

Ha ez alkalommal az Alföld legnagyobb városa Szeged is szóba került, azt igen természetesnek találjuk már azért is, mert maga Szeged minden eszközt fölhasznált arra nézve, hogy a figyelmet magára vonja, és mert rövid időre reá Szegedet oly borzasztó katasztrófa sújtá, mely e haza minden polgárának kötelességévé tette, minden erejével és minden tehetségével hozzájárulni egy virágzó nagy magyar város visszaállításához. Ezen nemeslelkű hazafias törekvéshez Pozsony városa oly buzgón járult, hogy nyugodt önérzettel állhat meg mindazok sorában, kik a derék magyar város föl támasztására egész erejükből közreműködtek. Ma is örömmel gondolunk arra, hogy megtettük kötelességünket, de nem hallgathatjuk el azon meggyőződésünket sem, hogy egy harmadik egyetem felállításánál félre kell tenni minden egyéni jellegű szubjektív szempontot és pusztán csak az objektív tényeknek szabad azon kérdés eldöntésénél szerepelniök: — **hol állíttassék föl a harmadik egyetem?**

Nemcsak saját magunk, hanem hazánk és a tudomány érdeke iránti kötelességünk ellen vétkeznénk akkor, ha a mélyen tisztelt Képviselőház és az ország közvéleményének ítélőszéke előttu elmulasztanók mindazon tárgyilagos előnyök felsorolását, melyek amellet bizonyítanak, hogy Pozsony városa a legalkalmasabb pont egy harmadik egyetem fölállítására.

A harmadik egyetem egész jövője attól függ, hogy annak székhelye mindenben megfeleljen a tudományos fölvirágzás alapfeltételeinek, csak akkor fog ez virágozni, ha annak székhelyén ezen feltételek tényleg meg vannak. Jelen felszólalásunk által óvni kívánunk attól, hogy egy harmadik egyetem felállításánál akár politikai tekintetek,

akár pedig más mellékcélok döntsenek. Itt sem „városjóléti“ indokoknak, sem azon körülménynek, hogy „Szeged rekonstrukciójára a harmadik egyetem rendkívül jó hatással lenne“, — döntenem szabad. Itt csak a tudomány és a nemzeti művelődés érdeke lehet döntő, nem pedig az, hogy egy új egyetem által egy várost, — bármily jelentékeny legyen is az, — ex fundamento akarjuk fölvirágoztatni. Ezen célnak a harmadik egyetem nem szolgálhat eszközül. Egy harmadik magyar egyetem öncél, melynél csak az jöhet tekintetbe, hogy a lehető legkedvezőbb alapfeltételekkel bíró helyen legyen fölállítva. Ha pedig a tudomány nemzeti műveléséhez még „a magyar faji uralom megizmosodásának“ politikai eszméjét kívánja csatolni a szegedi memorandum, úgy ezzel aligha jelölt ki oly célt, mely Pozsony ellen szólana.

A legújabb kimutatások szerint ugyanis ezerre megy azon hazai illetékességű ifjak száma, kik a lajtántúli egyetemeket, főleg a bécsit, grácit és prágait látogatják. Ezen óriási szám nemrég az osztrák birodalmi tanács képviselőházában is fölszólalás tárgyát képezte; pedig mindezeket nem egy szegedi egyetem lesz képes elvonni az osztrák egyetemektől, hanem csak is az egész fölvidéknek és hazánk nyugati részének vizen és szárazon egyaránt könnyen megközelíthető központja: Pozsony! Az Alföld ifjúsága még nagyrészt Pestet tekinti központnak és ide áramlik, ellenben a fölvidék ifjúsága az osztrák egyetemeket népesíti, ami bizony nem a magyar faj izmosodására vezet.

„Nemzeti képzést nyújtani az ország éjszaknyugati eme része ifjúságának is és így azt is, amennyiben magasabb tudományos pályára lép, a hazához kötni és életpályáján a hazában és a hazának megtartani“ : e cél lebegett Trefort oktatás-

ügyi miniszter szemei előtt is, mint maga mondja Pozsonyváros és megye főispánjához, Eszterházy István grófhoz 1878. augusztus hó 14-én 833. elnöki sz. a. intézett levelében, melyben ő is Pozsonyt szemelte ki az egyetem székhelyéül.

És e cél valóban „a magyar fajuralom megizmodásának“ célja. Sopron-, Pozsony-, Vas-, Zala- és Győrmegeye ifjúsága ma Bécs- és Grác felé, Nyitra- és Trencsénmegeye, úgy a többi fölvidéki megyék ifjúsága pedig nem csekély mértékben Prága felé áramlik; míg a jogtudományi szakképzésre nézve mindezen vidékek jelenleg is nagyrészt a pozsonyi akadémiát látogatják, azon mostoha és lesujtó viszonyok dacára, melyek között ezen akadémiák tengődni kénytelenek. A pozsonyi akadémiának közel száz esztendő s főnnállása is ammellett bizonyít, hogy Pozsony mily jelentékeny központja hazánk egész éjszak-nyugati részének. Hazánknak 13 jogakadémiája között mindig a pozsonyi volt a leglátogatottabb és habár a szigorlati kényszer ezen intézet jogtanuló ifjúságát is folyton apasztja, azért számra nézve most is megtartá az első rangot összes társintézeteivel szemben.

Ha Szegednek van jelentékeny vidéke, mely azonban nagyrészt a budapesti egyetem köréhez csatolható, úgy Pozsonynak még inkább van. Szeged félmillióra teszi azon városok lakosságának számát, melyek körébe esnek: ellenben Pozsonynak vidékét: Sopron-, Mosony-, Pozsony-, Győr-, Vas-, Veszprém-, Zala-, Nyitra-, Trencsén-, Bars- és Komárommegeye összes lakossága, — tehát két milliót meghaladó lélekszám képezi.

A geográfiai és nemzetiségi szempont egyképen mellettünk szól, Pozsonyváros és az egész fölvidék megmagyarosodását, mint önmagától bekövetkező eredményt föl sem említve. Különben egy új egyetem föl-

állításánál nem is szabad pusztán ezen szempontoknak döntenit, főleg nálunk, hol a tudomány igényeit szem előtt tartó cél mellett a pénzügyi szempont is fontos tényező, mely súlyosan esik államháztartásunknak amúgy is megromlott mérlegébe.

Nem hallgathatjuk el tehát azon előnyöket sem, melyek egyrészt az egyetem tudományos fölvirágzásának szempontjából, másrészt pedig az új egyetem föllállításának költségeit tekintve, épen Pozsonyban található föl leginkább és e téren aligha állja ki velünk a versenyt hazánk bármely más városa.

Ami az egyetem tudományos fölvirágzását illeti, ennek főfeltétele mindenesetre azon előnyökben található föl, melyeket a tudományos kutatás céljaira maga a város fekvése és a rendelkezésre álló segéd-eszközök nyújtanak. Pozsony városa és környéke egyike az ország legegészségesebb, legszebb és legtisztább vidékeinek, hová a szülők már egészségi szempontból is teljes megnyugvással küldhetik gyermekeiket és hol a minden idejüket a tudományos kutatásnak és tanulmánynak szentelő tanárok kellemes üdülést találhatnak, mit legjobban bizonyít azon körülmény, hogy Pozsony hazánk egyetlen városa, melyet a nyugdíjas hivatalnokok és járadékosok különös előszeretettel keresnek föl, hogy végnapjaikban egy csendes és kies lakhely minden előnyeit élvezhessék. Ezen előnyök egy egyetem székhelyénél már azért is megbecsülhetlenek, mert egy ily kies vidékü csendes, nagyobb város az ifjúságot sem vonja el annyira a szorgalmas tanulástól és a komoly magaviseletől, — mint azon zajos városok, melyek nagy kereskedelmi forgalom, vagy gyáripár központjait képezik, hol az ezekkel járó turbulensebb elem gyakran az ifjúságra nézve is sok oly alkalmat szül, melyek a tudományos kimüvelődést nagyban akadályozza.

Ez oka annak, hogy a tudományos képzésre oly nagy súlyt fektető angol arisztokracia inkább Oxford és Cambridge csendes falai közé küldi a maga ifjuságát egyetemi tanulmányok elsajátítására, mint London zajába. Ez képezi a kisebb német egyetemek virágzásának egyik főindokát és nem ritka azon eset, hogy az életét tudományos kutatásnak szentelő tanár kész örömet cseréli föl Bécs vagy Berlin város zaját Heidelberg vagy Jena csendes lakhelyével még azon esetre is, ha ez kevesebb előnnyel járna reá nézve.

Ezen szempontok sokkal fontosabbak annál, hogy a székhely közelebb, vagy távolabb esik-e az ország egyes részeitől, mint ezt több egymástól alig egy pár mértföldnyi távolra eső német egyetem virágzása bizonyítja.

De Szeged nemcsak mint az egész Alföldnek kereskedelmi központja és élénk emporiuma alkalmatlan arra, hogy egyetemi székhelyül szolgáljon, de hátrányára szól ezenfelül azon sajnós körülmény is, — hogy időnkint megmegujulhat területén az a bámulatos és nehéz küzdelem, melyet ezen város lakossága a legutóbbi években is oly hősiezen, de szerencsétlen kimenetellel folytatott a féktelen elemekkel. Isten óvja meg Szeged városát örökre egy olyan szerencsétlenségtől, aminő a mult évi volt, de a háborgó elemek időnként mindenestre fenyegetőleg fognak föllépni és ilyenkor hónapokon át szünetelne a szellemi munka és jó időre elveszne annak főkélléke: a lelki nyugalom; ellenben Pozsonynak legnagyobb része egy magas fensíkon a kiesvidékü kis Kárpátok tövében van épülve, hová a Duna árjai soha és semmi körülmény között el nem hathatnak.

De Pozsonynak nemcsak természeti előnyei azok, melyek Szeged nemes ambícióját teljesen hiúvá teszik,

hanem azon intézetek nagy száma is, melyek egy egyetemnek nélkülözhetlen alapfeltételét képezik. Ilyen az evangélikus lyceumnak irodalmi kincsekben gazdag 40 ezer kötetet meghaladó nagybecsű könyvtára, a pozsonyi társas káptalannak nagybecsű levéltára és kéziratgyűjteménye, a természettudományi társulat csinos és értékes gyűjteménye, a város régiséggyűjteménye és az ev. lyceum éremgyűjteménye, a városban lévő hét kórház, 800 fekhelylyel, közötté az ország legszebb kórháza 380 ágygyal, az egyetlen országos kórház hazánkban (az erdélyi részekről eltekintve), mely az állam tulajdonát képezi és egészen annak rendelkezésére áll. Ezenkívül van városunkban két virágzó főgymnazium összesen 800-at meghaladó növendékkel, tehát városunk gymnaziumi ifjúságának száma is nagyobb a szegedinél.

Vége Pozsonynak immár közel 100 év óta fennálló jogakadémiája, — mely ujabban bölcsészeti tanfolyammal is kibővitve, a budapesti egyetem után mindenkor első és leglátogatottabb főtanodája volt az országnak, és hol jelenleg is tizenkét főtanodai rendes tanár és két magántanár működik, — bizonyára már oly csiráját képezi egy leendő egyetemnek, minőt hazánkban sehol másutt találni nem fogunk.

Mindezek pedig nemcsak az egyetem tudományos fejlődése szempontjából nyújtják a létezés biztos föltételeit, hanem az itt fölsorolt összes előnyökön felül még oly pénzügyi előnyöket is foglalnak magukban, melyhez hasonlókat semmiféle város anyagi erejének teljes megfeszítése mellett sem volna képes nyújtani.

A jelenlegi akadémiának összes 24—25,000 forintra rugó költségei elesnének, illetőleg az egyetem terhei ennyivel kisebbek lennének, mint egy más városban föllállítandó egyetem költségei.

Az orvosi kar számára szükséges klinikát pedig a diszesen és a mai kor igényeinek mindenben megfelelő országos kórházban nemcsak készen találja a pozsonyi egyetem, de még annak költségei sem rónának új terhet az államra. Ezen kórház költségeit jelenleg is az állam viseli és azok évenként 50—60,000 frtra rúgnak, tehát nem többre, mint a mennyit egy jól berendezett klinika évi fönntartása szükséges. Ennek föllállítása tehát az államnak már tetemesebb új költséget nem okozna és így a pozsonyi egyetem évi költségei legalább 75,000 frtal kisebbek lennének, mint egy az ország bármely más városában föllállítandó 3-ik egyetem költségei.

Mindezekhez járul még a jogakadémia jelenlegi épülete és tizenkétezer kötetre menő jól fölszerelt történelmi, jog- és államtudományi szakkönyvtára, melyek egészen az egyetem rendelkezésére állanak. Az akadémia épülete, valamint az országos kórház ezenfelül még azon előnnyel is bír, hogy magas fekvése folytán nem eshetik soha a város árterébe.

Pozsonyvárosa ezenkívül sincs egy egyetem elhelyezésére alkalmas vagy átídomítható épületek híjával, mint azt az egyetem érdekében Esterházy István gróf főispán elnöklete alatt működő bizottság Trefort vallás- és oktatásügyi m. k. miniszter ő Nagyméltóságához fölterjesztett részletes javaslatában kimutatta, hol az elhelyezést illetőleg négyféle módozatot is hozhatott javaslatba és a többi között maga az állam tulajdonát képező országház is alkalmasnak bizonyult e célra, mint azt a bizottság részéről eszközölt szemle igazolta.

De a vallás- és közoktatásügyi miniszter ő Nagyméltósága a múlt év őszén számos nagytekintélyű szakértő kíséretében városunkban megjelenván, személyesen győződött meg Pozsony alkalmas voltáról, mire nézve már előre is azon jelentésre utalunk, melyet a

miniszter ő felsége eléterjesztett és melynek közzétételét kilátásba helyezte.

Igaz ugyan, hogy Szegedvárosa is följánlotta a főreáliskola diszes épületét egyetemi célra, de eltekintve attól, hogy ezt azáltal előbbi rendeltetésétől elvonta, nem ér föl még ezen ajánlat sem azon kiszámíthatlan természeti, művelődési és pénzügyi előnyökkel, melyeket Pozsonyvárosa nyújt és melyekhez még járul azon körülmény, hogy nemcsak Szegedvárosa, de a mi törvényhatóságunk is kötelességének tartá a pozsonyi egyetem eszméjét minden erejéből támogatni és 1878. évi szeptember 2-án tartott rendes közgyűlésén egyhangulag kijelenté, hogy egy Pozsonyban föllállítandó egyetemhez anyagi áldozatokkal is járulni kész és ezen határozatáról a vallás- és oktatásügyi miniszter urat egy külön föliratban értesité.*)

Ily nagy horderejűek és az egész ország előnyére válók lévén azon indokok, melyek a harmadik egyetemnek Pozsonyban leendő föllállítása mellett szólanak: fájdalmasan esett nekünk az általunk annyira szeretett és oly igazi hazafui részvétellel támogatott testvérváros azon gyanítása, hogy „Pozsonyban biztos kilátásunk lehet arra, miként egy ott föllállítandó egyetem tót maticát és német burschenschaftokat fog teremteni az egyetem kebelében.“

Pozsony lakósai épen oly hű fiai a hazának, mint a szegediek és a hol a haza iránti hűséget tettel is be kellett bizonyítani, ott a szegediek a pozsonyiakkal mindig találkozhattak.

*) Midőn Pozsonyváros törvényhatóságának közgyűlése jelen szöveget magáévá tette, akkor még Trefort miniszter urnak ő felségéhez beadott jelentése a pozsonyi egyetem érdekében nem volt ismeretes, Pozsonyvárosa ezen jelentés közzététele után azonnal 100,000 ftot szavazott meg a pozsonyi egyetem céljaira f. é. augusztus 17-én 11,488. és 8973. sz. a. hozott közgyűlési határozatával.

Pozsonynak különben száz év óta van kétszázat meghaladó főtanodai ifjusága, de akadémiaja kebelében soha más, mint magyar irodalmi, mivelődési vagy társas egyesület nem volt. Az akadémia ifjusága az országgyűlési ifjussággal együtt hazafias érzelmei által már e század elején magára vonta az egész ország figyelmét és ezen érzelmei nemcsak a nemzeti ébredés és önállás napjaiban nyilvánultak hazafias tényekben, hanem az elnyomatás korszakában is az akadémiai ifjúság maradt a hazaszeretet lángjának legbuzgóbb élesztője.

Azóta a pozsonyi ifjúság számos alkalommal adta hazafias érzelmeinek bizonyítékát és ha ez nem is nyert oly lármás tüntetésekből és tanácskozásokban kifejezést, melyek csak rendkívüli időkben birhatnak egy nemzet életében értékkel, míg máskor az ifjút hivatásától és legszebb hazafias kötelességétől az önműveléstől elvonják, azért nem lesz képes Szeged egyetlen egy példát sem felmutatni, melylyel alaptalan gyanúsítását indokolhatná. Sőt ellenkezőleg mi nem egy példáját hozhatnók föl annak, hogy az ifjúságnak nagy időkben és komoly napokban valóban alkalomszerű hazafias föllépését e város németajku polgársága is igazi magyar hazafiai lelkesedéssel támogatta.

Ha rendes és békés időkben a pezsgő ifjúságnak lelkesedése Pozsonyban talán ritkábban nyilvánul zajos tényekben és tüntetésekből, mint ez esetleg más városban történnék, úgy ez egygyel több ok arra, hogy itt legyen a harmadik egyetem, hol legkevésbé kell tartani attól, hogy a kínálkozó alkalmak az ifjúságot tanulmányaitól elvonják.

Midőn jelen iratunkkal a mélyen tisztelt Képviselőház elé lépünk, — nem az a célunk, hogy magunkat és városunkat dicsérjük, hanem egyedül az, hogy alkalma nyíljen a Képviselőháznak azon előnyök föl-

ismerésére, melyek itt egy harmadik egyetem fölállítására találhatók. A képviselőház bölcs belátása és igazságszeretete részrehajlatlanul fogja mérlegelni a városunkban föl található előnyöket és azok sulyához képest fog dönteni. Mi ezen döntő ítéletet a legnagyobb nyugalommal várjuk már csak azért is, mert nem mi magunk hívtuk föl legelőször az ország figyelmét azon előnyökre, melyekkel városunk az egyetemi tanítás céljaira bír.

A pozsonyi egyetem eszméje nem is most merül föl először és nem is a jelenlegi oktatásügyi miniszter, Trefort Ágost volt az első, aki Pozsony alkalmas voltát és kiváló hivatását egyetemi székhelyül szolgálni fölismerete. Négyszáz éve mult annak, mikor hazánk legdicsőbb királya, Mátyás, az igazságos, egy egyetem fölállítását egészen a bolognai egyetem mintájára elhatározta és városunkat ítélte arra legalkalmasabbnak, hogy a „studium generale“ székhelye legyen. Mátyás király egy csendes, virágzó és művelt várost kívánt székhelyül kiszemelni és ez okból választá Pozsonyt és nem Budát, mely fényes fejedelmi udvarának székhelye volt.

A közbejött háborus események és mostoha körülmények nem engedték a dicső emlékű király által fölállított „Akademia Istropolitana“ fölvirágzását, de Mátyás király nagy eszméje több mint négyszáz év után e város falai között megújulva fogná hirdetni a nagy fejedelem bölcsességét és dicsőn uralkodó fejedelmünk tudományszeretét. Ennek tudata vezetett bennünket a mult év december havában Fölséges uralkodónk trónjának zsámolyához, hogy a pozsonyi egyetem eszméjének legmagasabb pártolását kinyerhessük. ŐFölségének meleg érdeklődése kérelmünk iránt legbiztosabb zálogát képezi annak, hogy jelen kérvényünk indokait a mélyen tisztelt Képviselőház kiváló figyelmében részesítendi.

Meg lévén győződve arról, hogy a Képviselőház egy harmadik egyetem szükségességének érzetétől teljesen át van hatva: esedezünk, méltóztassék mindazon indokokat, melyek a székhely megválasztásánál városunk javára szolgálnak — kegyes figyelemre és megfontolásra méltatni.

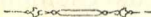
Pozsony sz. kir. város köztörvényhatósága bizottságának 1880. évi július hó 6-án tartott közgyűléséből.

A mélyen tisztelt Képviselőház

alázatos szolgálja

Gottl Mór,

polgármester.

Az emlékirat szövegének

kiegészítésére szolgáló

ADATOK ÉS OKMÁNYOK.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Az emlékirat szövege

Faint text below the title, possibly a subtitle or author information.

DATOK ÉS OKMÁNYOK

Large block of faint, illegible text at the bottom of the page, likely bleed-through from the reverse side.

A pozsonyi egyetem megvalósítása érdekében működő értekezlet szükségesnek találta a jelen emlékirat kiegészítésére, az értekezlet eddigi működését röviden egybeállítani és az emlékirat szövegével egyidejűleg közzétenni, ennek folytán Pozsonyváros közgyűlése alólirottat, mint az értekezlet jegyzőjét bízta meg az egyetemi értekezlet működésének egybeállításával, ki is ezen megbizatáshoz és a jelen ügyben működő albizottság utasításához képest, az egyetemi bizottság keletkezését és működését röviden a következőkben foglalja össze:

I.

Trefort Ágost miniszter levele, Pozsonyváros és Pozsonymegye válasza.

Trefort Ágost, m. k. vallás- és oktatásügyi miniszter meggyőződven arról, hogy a budapesti egyetem túltömöttsége a tanítás sikerét már a legkomolyabban veszélyezteti, sőt azt ugyszólván lehetetlenné teszi: 1878. augusztus hó 14-én 833. elnöki szám alatt a következő levelet intézte Pozsonymegye és város főispánjához, Eszterházy István grófhoz:

„Méltóságos gróf főispán úr!

Hazánk közművelődési magasabb érdekei s ezek előmozdítására irányzott törekvéseink között teljes meggyőződés szerint egy sincs fontosabb annál, mely arra irányul, hogy a legfölsőbb oktatás mind belterjileg ama legmagasb színvonalat érje el, amelyen az a tudományoknak e században oly óriási haladásával a külföld legkitünőbb egyetemein áll, mind külterjileg minél többeknek, akik a valódi tudományosságot akarják megszerezni s arra a közép-iskolai oktatásban kellő alapot és előkészületet nyertek, alkalom nyujtassék a legmagasb tudományos képzettségnek, benn a hazában, és így nemzeti szellemben való megszerzésére.

Magyarországon jelenleg a kolozsvári egyetemen kívül, mely majdnem kizárólag a királyhágóntúli országgrész igényeinek szolgál, csupán a budapesti tudomány-egyetem áll. S minél több történt a közelebbi évtizedben az ország bőkezűségéből ezen központi egyetemünk tudományos színvonalának magasbra emelésére s annál fogva minél nagyobb a hazai ifjúságnak a tudományos képzésre nyujtott ösztön, annál inkább érezhetővé válik, hasonló felsőbb tanintézet szüksége az ország azon részére nézve, mely egyfelől térbeli közelség, másfelől nyelvi viszonyok által vonatva, az úgy is maholnap túlnépesedő budapesti egyetem helyett a bécsi, sőt más külföldi egyetemeket is keresi föl.

Nemzeti képzést nyujtani az ország északnyugoti eme része ifjúságának is, s így azt is, amennyiben magasb tudományos pályára lép, a hazához kötni s életpályáján a hazában és a hazának megtartani: e cél lebegett előttem már akkor, midőn a pozsonyi kir. jogakadémiát némely bölcsészeti tanszékekkel kiegészítve, a jogi mellett egyszersmind bölcsészeti karrá átalakítani elhatároztam s ez átalakítás életbe léptetését tényleg meg is kezdettem.

De a kitűzött célt ezzel nem elérve, még megközelítve sem látom, s minél inkább megvagyok annak fontosságáról

és helyességéről győződve, annál kevésbbé akarok annak való-
sításában félúton megállani.

Rendről-rendre, lépésről-lépésre, teljes tudomány-egyetemet
létesíteni Pozsonyban, az országnak Budapest után erre leg-
hivatottabb városában s így legalkalmasb pontján: ez a cél
lebeg előttem s ennek valósitása komoly elhatározásom. Szá-
mitok ebben az ország törvényhozásának, a súlyos pénzügyi
helyzet mellett is, a tudományos s általában a közművelődési
érdekek fontosságától áthatott voltára; számítok magára
Pozsony városára és az érdekelt összes tényezőkre annyiban,
hogy e cél megvalósítását, a hatáskörükbe eső minden módon
és eszközökkel megkönnyítendik.

Egy nagyobb szerű tanintézet felállításának legnagyobb
nehézségei közt első sorban áll az alkalmas helyiségek kérdése.
Pozsony azonban, egy egyetem elhelyezésére alkalmas vagy
átidomítható épületeknek nincs híjával. S míg egyfelől az ott
már fennálló jogi és bölcsészeti kar, a berendezett országos
kórház és bábatanoda, megannyi elemeit képeznék a felállítandó
teljes egyetemnek, másfelől: oly épületek is vannak, melyek
szükséges helyiségekül számításba vehetők volnának.

Fölkérem azért Méltóságodat, hogy a város és vidék
legtekintélyesebb és legbefolyásosabb egyéniségeit értekezletre
gyűjtve maga köré: egy Pozsony szab. kir. városában foko-
zatosan létesítendő magyar tud. egyetem eszméjét előttök
megpendíteni s annak elhelyezése, és az e végből igénybe
vehető helyiségek tárgyában velök eszmét cserélni, s nézeteiket
velem, alkalmas időben, közleni sziveskedjék.“

„Trefort“ s. k.

Eszterházy István gróf főispán ezen elnöki levelet
Pozsonyváros és Pozsonymegye törvényhatósága elé
terjesztette, hogy első sorban ők szemeljék ki azon
egyéneket, kik a miniszter ő Nagyméltósága nagyfon-
tosságú megbiztatásának leginkább megfelelni képesek.

Pozsonyváros törvényhatósága 1878-ik szeptember hó 2-án tartott közgyűlésén lelkes éljenzések között fölállással vette tudomásul Tréfört miniszternek a főispánhoz intézett levelét és Neiszidler Károly bizottsági tag indítványára egyhangulag elhatározta:

1. a vallás- és oktatásügyi miniszterhez egy köszönő levél intézését;

2. egy végrehajtó bizottság kiküldését, mely jogszítva legyen minden szükséges lépés megtételére és kiküldetésekből való részvételre;

3. kijelenté a közgyűlés készségét egy Pozsonyban fölállítandó egyetem költségeihez anyagi áldozatokkal is járulni.

Ezen határozat folytán a város következő fölratot intézett Tréfört Ágost m. k. vallás- és oktatásügyi miniszter ő Excellenciájához:

„Nagyméltóságu Tréfört Ágoston magy. kir. vallás és közoktatási Miniszter úr ő Excellenciájának

Budapesten.“

„Nagyméltóságodnak a pozsonyvárosi főispán úrhoz, egy városunkban felállítandó egyetem tárgyában intézett, és általa velünk közölt leirata valódi őszinte örömet és lelkesedést okozott városunk polgárságának minden rétegében.

Pozsony sz. kir. városa törvényhatósági bizottságának f. évi szeptember hó 2-án tartott közgyűlése alkalmával fölállással vettünk tudomást Excellenciád kegyes leiratáról.

Teljesen átértéztük mindnyájan Excellenciád elhatározásának nagy horderejét hazánk tudományos művelődése, valamint városunk jövő fejlődésének szempontjából.

Azon nagy szolgálatokért, melyeket Excellenciád ezáltal nemzeti művelődésünk szent ügyének hozott, nem mi egyedül vagyunk hivatva Excellenciádnak köszönetet mondani; —

azért egy egész nemzet, nemzedékről nemzedékre, még a késő jövőben is áldani fogja Nagyméltóságod emlékét.

De azért, hogy városunkat választá Excellentiád az újonnan felállítandó egyetem székhelyéül, városunk polgárai tartoznak örök hálával, melyet nem képesek másképp lerovni, mint úgy, hogy minden erejükből és minden tehetségükből igyekeznek Nagyméltóságodnak ezen nagy nemzeti vállalat előmozdításában szolgálatára lenni.

Hogy pedig aziránt semmi kétely ne keletkezhessék, hogy városunk kész Excellentiád nagylelkű elhatározását támogatni, a f. é. szeptember hó 2-án 11711. sz. alatt hozott közgyűlési határozatunkat ./. alatt kegyes tudomásvétel végett tiszteletteljesen aláterjesztjük.

Midőn ezen határozatunkat Excellentiádnak kegyes figyelmébe ajánljuk, nem mulaszthatjuk el újból forró és hálás köszönetünket kifejezni azon nagylelkű gondoskodásért és jó indulatért, melyet Excellentiád jelen elhatározása által tanusított.

Ha majd egykor Pozsony virágzó egyetemi város lesz, akkor késő utódainknak is emlékezetében fog élni azon nap, melyen Excellentiád kimondá azon nagy eszmét, mely hazánk és városunk jövő felvirágzását oly hatalmasan előmozdítá.

Pozsony, 1878. szeptember hó 21-én.“

A miniszternek tett azon ígéretét, hogy a pozsonyi egyetemet anyagi áldozatokkal is kész leend támogatni, Pozsonyváros törvényhatósága ma már nagyrészből tényleg be is váltotta, ugyanis:

1880. augusztus hó 17-én 11,488. és 8973. számok alatt egyhangulag hozott közgyűlési határozatával 100,000 mond: százezer forintot szavazott meg egy Pozsonyban fölállítandó egyetem céljaira.

* * *

Pozsony megye törvényhatósága 1878. szeptember 24-én tartott közgyűlésén hasonló lelkesedéssel vette

tudomásul az oktatásügyi miniszternek a főispánhoz intézett levelét és egy a miniszterhez intézett köszönő fölíratban szintén kijelenté, hogy a Pozsonyban föllálltandó egyetem eszméjét egész erejéből támogatni kész. Egyuttal a megye maga részéről szintén egy bizottságot küldött ki azon utasítással, hogy a hasonló célu városi bizottsággal a főispán elnöklete alatt együttesen tegye meg mindazt amit a kérdés előmozdítása céljából szükségesnek és hasznosnak fog tartani. Ily módon jött létre a főispán elnöklete alatt működő egyetemi bizottság.

II.

A pozsonyi egyetemi bizottság működése.

Pozsonyváros törvényhatósága által az egyetemi bizottság tagjaivá választottak:

Csecsetka Samuel lyceumi tanár és dékán, dr. Deutsch Ignác ügyvéd és a „Grenzbote“ szerkesztője, Edl Tivadar kir. tanácsos, dr. Ekmayer Ágost akadémiai igazgató, Eszterházy Ernő gróf, Geduly Lajos kir. tanácsos és ágostai szuperintendens, dr. Gervay Nándor ügyvéd, dr. Gotthardt Károly orvos, Gottl Mór polgármester, Heiller Károly belvárosi plébános és c. püspök, Jeszenszky József magánzó, dr. Kanka Károly orv., Koller Károly a „Pressburger Ztg.“ szerkesztője, Michaelis Vilmos lyceumi igazgató, Mossóczy Lajos kir. tanácsos és ügyvéd, Neiszidler Károly kereskedő, dr. Pauer Imre jogakad. tanár, dr. Pisztóry Mór jogakadémiai tanár, Schiller Frigyes kereskedő, Sendlein Antal városi mérnök, Szalay Ödön ügyvéd és a vágvölgyi vasut volt igazgatója, dr. Tauscher Béla városi főorvos, dr. Wiedermann Károly tankerületi h. főigazgató és gymnasiumi igazgató és Záborszky József kir. tanácsos.

Pozsonymegye törvényhatósága részéről:
dr. Bacsák Pál alispán és kir. tanácsos, Bathó Ferenc uradalmi tisztartó, Burián István uradalmi ügyvéd, Földes Gyula uradalmi ügyvéd, Gyiókó Szilárd földbirtokos, Meiszl Ferenc földbirtokos, Nagy László magánzó, Ollé Lajos ügyvéd, Pálffy István gróf, Pálffy Mór gróf, Prikkel László földbirtokos, dr. Rimely Károly pozsonyi kanonok és lekéri apát, dr. Samarjay Károly az ügyvédi kamara elnöke, kir. tanácsos, Sebestyén László földbirtokos, Thomann Ferenc Somorjavárosi polgármester, Vajmár László ügyvéd és Vay Dénes báró.

A város és a megye által megválasztott tagokat Esterházy István gróf főispán 1878. évi október hó 3-án hivta össze tanácskozás végett; az egybegyült tagok dr. Gervay Nándor indítványára elhatározták, hogy állandóan egy közös értekezletté alakulnak és mind addig míg a körülmények úgy kívánják a kitűzött cél elérésére együttesen fognak működni, minek folytán az értekezletnek egy állandó jegyzőre levén szüksége, közfölkialtással dr. Pisztóry Mór akadémiai jogtanárt választják az értekezlet jegyzőjévé. Az ekként megalakult értekezlet első és legfőbb gondjai közé az egyetem számára alkalmas helyiségek és épületek kijelölését sorolván, e célból két albizottságot küldött ki, egyet az orvosi és természettudományi szakok számára szükséges épületek és helyiségek kijelölése végett, a másikat pedig az elméleti szakok számára. Az előbbi bizottság tagjai voltak: Záborszky József elnöklete alatt, dr. Gotthardt Károly, dr. Tauscher Béla, dr. Kanka Károly, Szalay Ödön és Sendlein Antal; — az utóbbi bizottság tagjai pedig dr. Gervay Nándor mint elnök, dr.

Ek Mayer Ágost, dr. Zsitvay Leo kir. ügyész,
dr. Pauer Imre és dr. Pisztóry Mór.

Mind a két albizottság beterjesztett jelentésében többféle épületet és telket hozott javaslatba, melyekre nézve részben kötelező nyilatkozatokat, illetőleg ajánlatokat is mutatott föl a tulajdonosoktól aziránt, hogy az illető épületeket vagy telkeket a kitett áron átengedni készek; részben pedig oly épületekről volt szó, melyek amugy is az állam rendelkezésére állanak. Így a többi között a királyi akadémia jelenlegi épülete, vagy még sokkal inkább mint teljes központi egyetemi épület a hajdani országház minden tekintetben alkalmasnak bizonyult. Az orvosi és egyéb kísérleti szakok számára szükséges épületek számára pedig telkek részben használható és átalakítható épületekkel együtt 40—50,000 frtért ajánltattak föl, tehát igen előnyös áron. Az erre vonatkozó összes részleteket, úgy a telkek és épületek nagyobb számához képest az albizottságok által tett többféle javaslatokat az idevágó ajánlatokkal együtt az értekezlet a Trefort Ágost vallás- és oktatásügyi miniszter rendelkezésére bocsájtotta, ki is azok nagyrészét 1879. évi szeptember hó 7-én egy fővárosi szakértőkből álló küldöttség kíséretében személyesen megtekintette.

Az értekezlet az épületekre vonatkozó javaslatait fölterjesztvén az oktatásügyi miniszteriumhoz, egyelőre működését befejezettnek tekintette és üléseit a miniszter további intézkedéseig fölfüggesztette; — de már november hó elején fölhivtá Trefort Ágost miniszter úr a bizottságot működésének folytatására.

Trefort Ágost miniszter a bizottsághoz illetőleg annak elnökéhez Eszterházy István gróf főispánhoz ez alkalommal a következő levelet intézte:

„Méltóságodnak f. é. november hó 17-éről 712. sz. a. kelt jelentésére, melyben a Pozsonyban létesítendő tudományegyetem tárgyában eddig tett lépésekről és választmányi működésről előlegesen értesíteni sziveskedik, van szerencsém viszont értesíteni méltóságodat, hogy részemről is a vezetésem alatti miniszterium kebelében részint ennek, részint a budapesti tudományegyetem tanártestületének tagjaiból egy szakbizottságot szándékom legközelebből megalakítani, melynek főadata lesz, személyes elnökletem alatt, a Pozsonyban létesítendő egyetem ügyét részletes tárgyalás alá venni, s a szükséghez képest a helyszínen is megjelenve, az ott Méltóságod elnöklete alatt működő helybeli választmánynyal együttesen, a további lépéseket megtenni. Addig is míg ezen bizottság magaalakulásáról és esetleg Pozsonyba leendő kiszállása idejéről Méltóságodat értesithetném, felkérem az otthelyi választmányt működése folytatására: Méltóságodtól pedig a mostani előleges jelentésében kilátásba helyezett részletesb jelentést és választmányi munkálatokat elvárom stb. stb.“

A miniszter jelen levelét a főispán az egyetemi értekezlettel 1878. évi november 25-én közölvén, ez abból azon meggyőződést merítette, hogy a közoktatásügyi miniszter Ő Nagyméltósága egész erélylyel folytatja az egyetem előmunkálatait, miért is egyhangulag elfogadta Wiedermann Károly azon indítványát, hogy az értekezlet Pozsonymegye és Pozsonyváros törvényhatóságát fölhívja arra, hogy közös küldöttséget meneszsen Ő Főlségéhez acélból, hogy a pozsonyi egyetem számára Ő Főlsége legmagasabb támogatását is kinyerhessék. Egyuttal a küldöttségbe mindenik törvényhatóság részére egyenlő számú tagot hozott javaslatba és egy közös fölirat tervének elkészítése céljából dr. Rimely Károly kanonok és lekéri apát elnöklete alatt dr. Gervay Nándort, dr. Pisztóry Mórt, dr. Wiedermann Károlyt és Zsitvay Leót küldötte ki.

Mind a két törvényhatóság hozzájárulván, az értekezlet javaslataihoz, 1878. évi december 5-én Ő Fölsége legkegyelmesebben fogadni méltóztatott a két törvényhatóság közös küldöttségét, melyet Eszterházy István gróf főispán vezetett és melynek tagjai voltak a megye részéről: Bacszak Pál alispán, dr. Rimely Károly apát és Andrassy Mihály országgyűlési képviselő; — a város részéről: Gottl Mór polgármester, Szalay Ödön vágvölgyi vasuti igazgató és dr. Pisztory Mór jogtanár.

Eszterházy István gróf főispán meleg szavakban tolmácsolván ő császári és királyi apostoli Fölsége előtt a küldetés célját,

a két törvényhatóságnak következő kérvényét nyújtá át Ő Fölségének:

*Császári és Királyi Apostoli Fölség! Legkegyelmesebb
Urunk és Királyunk!*

Felséged vallás- és közoktatási magyar királyi minisztere, hazánk tudományos intézeteinek fejlesztésére irányozott törekvéseiben egy újabb egyetem fölállítását ismerte föl szükségesnek s indokoltnak az által, hogy míg hazánknak királyhágón tuli kisebb része és Horvátország külön-külön egyetemmel bir, addig a terjedelemre s lakosainak számára sokkal nagyobb Magyarországnak szinte csak egy tudományos egyeteme van Budapesten.

Ezen egyetem fölállítása helyeül pedig leghivatottabbnak s legalkalmasabbnak tartván a tágas fölvidék fővárosát Pozsonyt, mint dicső multjánál, mint kies, egészséges, vizen és szárazon könnyen megközelíthető fekvésénél, mint pedig magasabb műveltségi fokot tanusító számos intézeteinél, tényleg főnálló jogi és bölcséleti főtanodájánál, jól fölszerelt országos korodájánál, s egyéb, ez alkalommal föl nem sorol-

ható okoknál fogva: fölhívta az előbb jelölt vallás- és közoktatási miniszter Pozsonymegye és város főispánját, hogy e tervet tenné értekezlet tárgyává egy általa egybehívandó megyei és városi bizottmány körében.

Az így egybehívott vegyes bizottmány legnagyobb örömmel üdvözlé e tervet, s alkalmasságának tudatában nem késett több épületet kijelelni, melyekben a tervezett egyetem kellőleg és illőleg elhelyezhető lenne; nem késett a nevezett minisztert arról is biztosítani, hogy Pozsony városa e cél elérésére minden tőle telhető áldozatra is kész, mely kijelentett áldozatkészsége időközben már egy nemeskeblű férfit is nagybecsű adomány följajlására serkentett.

Mivel azonban ily nagymérvű tudományos intézet egyesek buzgósága és áldozatkészsége mellett is csak úgy nyerhet létehez sikeres lendületet, s minden üdvös hatása dacára csak úgy boldogíthatja teljesen hazánkat s városunkat, ha afölött Úrunk és Királyunk legfőbb tetszése s leghathatósb kegyelme árad el: azért bátorkodunk mi, mint Pozsonymegye és város választott küldöttjei keblünk hódolatos bizodalmaival esdőleg járulni Főlséged magas trónjának zsámolyához, méltóztassék Főlséged Magyarország fölvidékének ezen hű városát, mely ősi fényét Főlséged uralkodó házának dicső emlékeiből nyeré, legkegyelmesebb hajlandóságába fogadni, s az itt fölállítandó tudományos egyetem tervét tetté szilárdítani, hogy így a hűség, mely egykoron itt őseink kebléből fölhangzott, a tudomány szomja által ide terelendő ifjuságunk szíveibe Főlséged ezen újabb királyi kegyelme által örök időkre beoltassék.

Kik ezen hódolatos esedezésünket Főlséged legkegyelmesebb színe előtt megtörhetlen bizalommal kitarva, legfőbb királyi kegyelmébe ajánlottak maradunk

császári és királyi apostoli Főlségednek

Pozsony, november hó 27-én 1878

leghűbb alattvalói:

Pozsonyvármegye és Pozsony sz. kir. város törvényhatósága.

Ő Fölsége a küldöttséget kegyesen fogadta és a következőleg hangzó legkegyelmesebb válaszszal bocsájtotta el:

„Csak örömmel és megnyugvással vehetem tudomásul azon meleg érdeklődést, melyet Pozsony-megye és város törvényhatósága a tudomány emelése és terjesztése iránt tanusít. Utasítani fogom kormányomat, hogy önöknek Elém terjesztett kérelmét beható vizsgálat alá vegye és Nekem arról jelentést tegyen. Örülni fogok ha azon akadályok, melyek jelenleg önök ohajának útjában állanak, elháríthatók lesznek és egy Pozsonyban fölláltatandó egyetem eszméje, mely teljes elismerésemet bírja, — megvalósítható lesz.“

A két törvényhatóság kérvényét Ő Fölsége legmagasabb kézjegyével kegyeskedett ellátni és mint ilyet a vallás- és oktatásügyi miniszternek adta ki véleményes jelentéstétel végett.

Ennek folytán Trefort Ágost vallás- és oktatásügyi miniszter már fönnemlített levelében is kifejezett szándékához képest, 1879. évi szeptember hó 7-én Szász Károly miniszteri tanácsos, Than Mór, Eötvös Lóránd és Korányi Frigyes egyetemi tanárok és Markusovszky Ferenc osztálytanácsos kíséretében megjelent Pozsonyvárosában és megtekinté mindazon helyiségeket, melyeket a működő bizottság javaslatba hozott, úgy más alkalmasnak látszó helyiségeket és telkeket is.

Ezen szemlének volt eredménye azon jelentés, melyet a miniszter a pozsonyi egyetem ügyében Ő Fölsége elé terjesztett és melyre Ő Fölsége a következő legfelsőbb elhatározással válaszolt:

„*Jelen előterjesztés tartalmát tudomásul vevén, fölhatalmazom vallás- és közoktatásügyi magyar miniszteremet, hogy egy harmadik, — esetleg Pozsony szab. kir. városában fölláltandó, — magyar királyi tudomány-egyetem létesítésére nézve a még szükséges bővebb tanulmányozás után a további lépéseket megtehesse, s Hozzám ezek iránt, magyar miniszter-tanácsommal egyetértőleg, annak idején újabb előterjesztéssel járulhasson.*

Megengedem egyszersmind, hogy nevezett miniszterem ezen előterjesztését, arra adott jelen elhatározásommal nyilvánosságra hozhassa.

Kelt Bécsben, 1880. évi április hó 15-én.“

Ezen legmagasabb elhatározásért Pozsonyváros közgyűlése 1880. év augusztus hó 17-én tartott üléséből táviratilag nyilvánítá Ő Fölségének hálaköszönetét és egyuttal százezer forintot szavazott meg a Pozsonyban fölláltandó egyetem céljaira.

III.

Az országgyűléshez intézett emlékirat és az Academia Istropolitana.

Az 1878. évi december hó 5-ikén történt kihallgatás alkalmával a hódoló két törvényhatóság Ő Fölsége legkegyelmesebb jóindulatát a pozsonyi egyetem eszméje számára kinyerni szerencsés lévén, szándéka volt hasonló célból az országgyűlés Képviselőházához is fordulni, mire különös alkalmul szolgált Szegedváros törvényhatóságának 1879. évi november hó 23-án a képviselőház elé terjesztett emlékirata, mely Pozsony sz. k. város törvényhatóságával is közöltetvén, e város törvényhatóságának közgyűlése 1880. évi március hó

4-én tartott üléséből hozott határozatával aziránt kereste meg a pozsonyi egyetemi értekezletet, hogy a szegedi emlékiratot tanulmányozza és tanulmányainak eredményéhez képest tegyen a közgyűlésnek javaslatot.

Az értekezlet 1880. március hó 25-én tartott ülésében egyhangulag elhatározta egy ellen-émlékirat szerkesztését és annak elkészítésére egy albizottságot küldött ki, melynek tagjai voltak dr. Rimely Károly apát, Bacsák Pál alispán, dr. Gervay Nándor, dr. Samarjay Károly, dr. Deutsch Ignác, dr. Pauer Imre és dr. Pisztóry Mór.

Az albizottság a szegedi emlékirat indokait többször tanácskozás tárgyává tévén, dr. Pisztóry Mórt a tanácskozások alkalmával felsorolt érvekhez képest a pozsonyi egyetem érdekében egy ellen-émlékirat tervezetének készítésével bizta meg.

Ugy az albizottság, valamint az egyetemi értekezlet teljes ülése a bemutatott tervezetet elfogadván, azt azon javaslat kíséretében terjeszté Pozsony város közgyűlése elé elfogadás végett, hogy az emlékirathoz annak kiegészítésére szolgáló okmányok az egyetemi értekezlet összes tevékenységének vázlatával kapcsolatosan mellékeltesse, egyuttal annak igazolására, hogy Pozsonynak mint egyetemi székvárosnak mily fényes multja van, fölemlítessenek még röviden azon adatok is, melyek Pozsony legrégebb főiskolájára: az Academia Istrapolitanára vonatkoznak.

Hazánk nagy fejedelme, Mátyás az igazságos, több mint négyszáz év előtt az akkori szokás szerint II. Pál pápa jóváhagyását kérte egy Magyarországon fölállítandó „studium generale“-hoz, mint akkor az egyetemeket nevezték. II. Pál pápa megengedte, hogy a bolognai egyetem mintájára tetszés szerinti karokkal, az ország bármelyik városában egy „studium

generale“ állíttassék föl, hogy „a tudományok művelése — mint mondá — és a tudatlanság éjjelének szétoszlatása által általános szellemi és anyagi köz- és magánjöllét keletkezzék.“¹⁾

A bolognai egyetem alapszabályainak, melyek a fölállítandó egyetemnél mintául szolgálандók voltak, egy 1317-ből való góth betűkkel pergamentre írott példányát a pozsonyi káptalan levéltára jelenleg is őrzi.

Vitéz János a fölállítandó egyetem székhelyéül ugy kies fekvésénél, valamint kiváló műveltségénél fogva Pozsonyvárosát ajánlotta és Mátyás király nemcsak megengedte ez egyetem fölállítását Pozsonyban „Academia Istropolitana“ név alatt, hanem egyuttal egy akkortájban a királyi kincstárra háromlott épülettel és a külvárosban lévő tekintélyes majorsággal ajándékozta meg azt. Az egyetem bőkezű főntartója maga Vitéz János volt, ki az új egyetemet 1467-ben június havában személyesen avatta föl, mint annak főkancellárja. Pozsonynak az akkori tudósvilágban jó hire volt és Istropolis név alatt volt ismeretes, azért nevezték az egyetemet Academia Istropolitánának.²⁾

Mindjárt a megnyitás alkalmával világhírű tanerők működtek ezen egyetemnél, kik többnyire a Mátyás király által adományozott egyetemi épületben laktak a

¹⁾ „Quod per literarum studia, profugatis ignorantiae tenebris commoda tam privata, quam publica, spiritualia et temporalia proveniunt universa.“
Rimely: Capitulum ecclesiae collegiatae Posoniensis. Posonii. 1880. p. 124.

²⁾ Az Academia Istropolitana tanárainak működését és szerepöket az akkori tudományos világban részletesen fejtegeti: Schier: Memoria academiae Istropolitanae. Viennae. 1774. — Az intézet sorsát illetőleg sok új adatot említ föl: Rimely f. idézett művében 123. sk. lap. — Jelesebb történetiróink, kik ezen korról irtak, többnyire megemlékeztek a pozsonyi egyetemről: Gróf Teleki József: Hunyadiak kora. III. 532. l. — Török János: Magyarország primásai. I, 112. és II, 74. l. — Fraknoi: Vitéz János élete. Szt. István-társulat kiadása. 226. sk. l. — A pozsonyi akadémiáról: Pozsony és környéke. 181. l. — A m. k. Jogakadémiák és joglyceumok története. Pest. 1873. 5. sk. l.

tanulókkal együtt. Az egyetem al-kancellárja a Mátyás királynál nagy kegyben álló Schonberg György pozsonyi prépost volt, ki egyszersmind az egyházjogot tanította, mint azt a dekretaliáknak egy a káptalan levéltárában őrizett és 1467-ik évi kelettel ellátott példánya bizonyítja. A mennyiségtan és csillagászat tanára a nagynevű Regiomontanus János (valódi nevén Müller) volt, az ékesszólást Brandolini Aurél Florencből, a széptudományokat Kochdorfi Thoringer Péter, a hittant Polonus Márton (Ilkus), a theológiát Grueber Mátyás, a bibliai tanokat Krumpach Lőrinc, — mind a ketten azelőtt bécsi tanárok, — a bölcsészetet végre Schrikker Miklós tanította. A tanárok között még Gatti János és Péter a medikus neveivel és több más tekintélyes névvel találkozunk, jeléül annak, hogy a legjelesebb tudósok szívesen vállalkoztak Istropolisban egyetemi tanításra.

Az új egyetem jeles tanárokkal és nagyszámu hallgatókkal kezdte meg működését és talán a háborus viszonyok és véres pártviszályok közepette is virágzó állapotban maradand, ha mindjárt kezdetben nyomasztólag nem hatnak vala az egyetemre azon személyes viszályok, melyek Mátyás király és Vitéz János között fölmerültek és az egyetem főntartóját Vitéz Jánost hosszabb időre a fogoly sorsára juttaták. Regiomontanus már 1471-ben, midőn az ellenségeskedés a király és az érsek között lobot vetett, Nürnbergbe menekült; „nem mintha ő is részt vett volna a pártmozgalmakban, — jegyzi meg hirneves történetírónk, Szalay, — hanem mert a horoscopium valószínűleg gyászos véget jósolt az egyetemnek.“ ¹⁾ (Szalay M. O. története III, 281 l.).

Az egyetem mindennek dacára Ujlaki Ferenc,

¹⁾ Müller főleg a trigonometriát emelte magas tudományos fokra és 1476-ban, mint regensburgi püspök halt meg Rómában, hová IV. Sixtus a naptár ügyében hívta.

pozsonyi prépost tanusága szerint 1490-ig állott fönn, amikor azon folytonos ellenségeskedések folytán, melyek dicső Mátyás királyunk halála után Miksa császár és Ulászló között folytak, a tudorok és tanulók egykori nagy száma annyira megfogyott, hogy az egyetemi épületet a megmaradt csekély számú tanárok és tanulók még ezen évben odahagyták és azt két év múlva királyi hivatalnokok vették birtokba, később pedig ezen épületben pénzt vertek, ezért nevezik Pozsonyban a venturutcában a 7. számú ház udvarában még ma is létező épületet pénzverde-épületnek (das alte Münzhaus).

Az „Academia Istropolitana“ 23 éves fönnállása idején számos académiái ifju nyerte el az akkor szokásban levő académiái fokozatot ¹⁾ és Pozsonyvárosa több alkalommal bebizonyítja az egyetem iránti érdeklődését és áldozatkészségét.²⁾ A Mátyás király adományozta épület átalakítási költségeit is Pozsonyvárosa viselte.

Az Academia Istropolitana rövid fönnállása dacára az utókor előtt oly jó emlékben állott, hogy II. Ferdinand még 1625-ben is annak visszaállítását sürgette és mikor a Nagy-Szombatban 1635-ben fölállított egyetemet Budára helyezték át, akkor Nagy-Szombatban egy új akadémia állított föl, mely 1784-ben Pozsonyba helyeztetett át és azóta e mai napig szakadatlanul fönnáll.

A pozsonyi egyetem eszméje tehát nemcsak azon előnnyel bir, hogy legkönnyebben és legolcsóbban megvalósítható és hogy látogatottság tekintetében a legszebb jövővel biztat; hanem azon nem csekély jelentőségű erkölcsi előnnyel is, hogy fölüjítja hazánk

¹⁾ „Brevi hoc tempore haud paucos in patriam dimisit alumnos gradu academico distinctos aut discretos.“ Rimely: Capitulum ecclesiae collegiatae Posoniensis. Posonii. 1880. p. 125.

²⁾ Rakovszky: Diplomatarium Posoniense.

történetének legfényesebb és legdicsőbb emlékeit, újra élénken szemeink elé tárja dicső emlékű királyunk Mátyás az igazságosnak a tudomány terjesztése körül szerzett halhatatlan érdemeit, hogy így a régi fény és régi dicsőség buzdító és lelkesítő hatása alatt a horoscopium ne csak a Pozsonyban fölállítandó egyetemnek, hanem egyuttal egész hazánk anyagi és szellemi fölvirágzásának biztos és állandó jövendőt jósoljon.

Közli

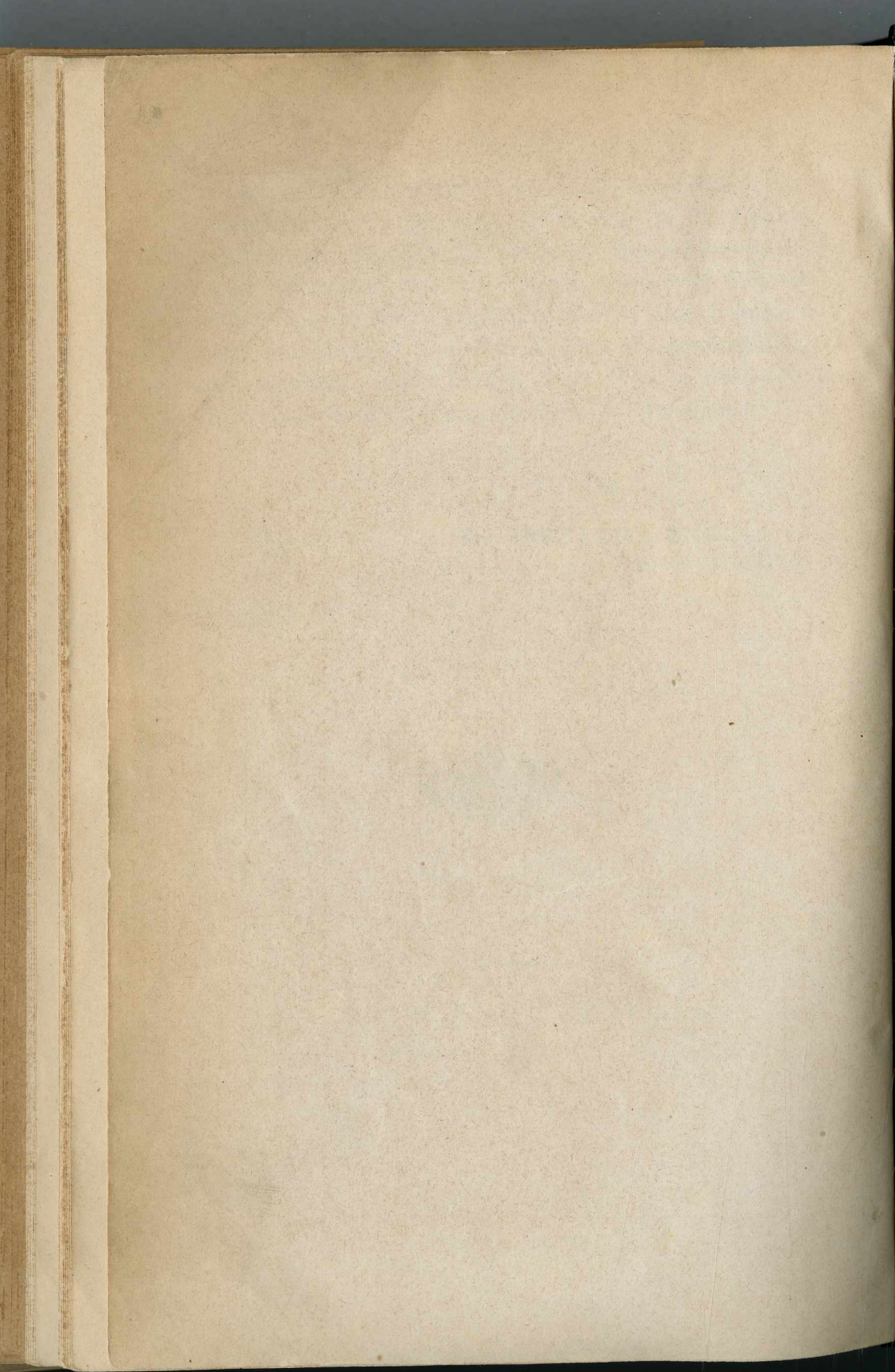
Dr. PISZTÓRY MÓR,

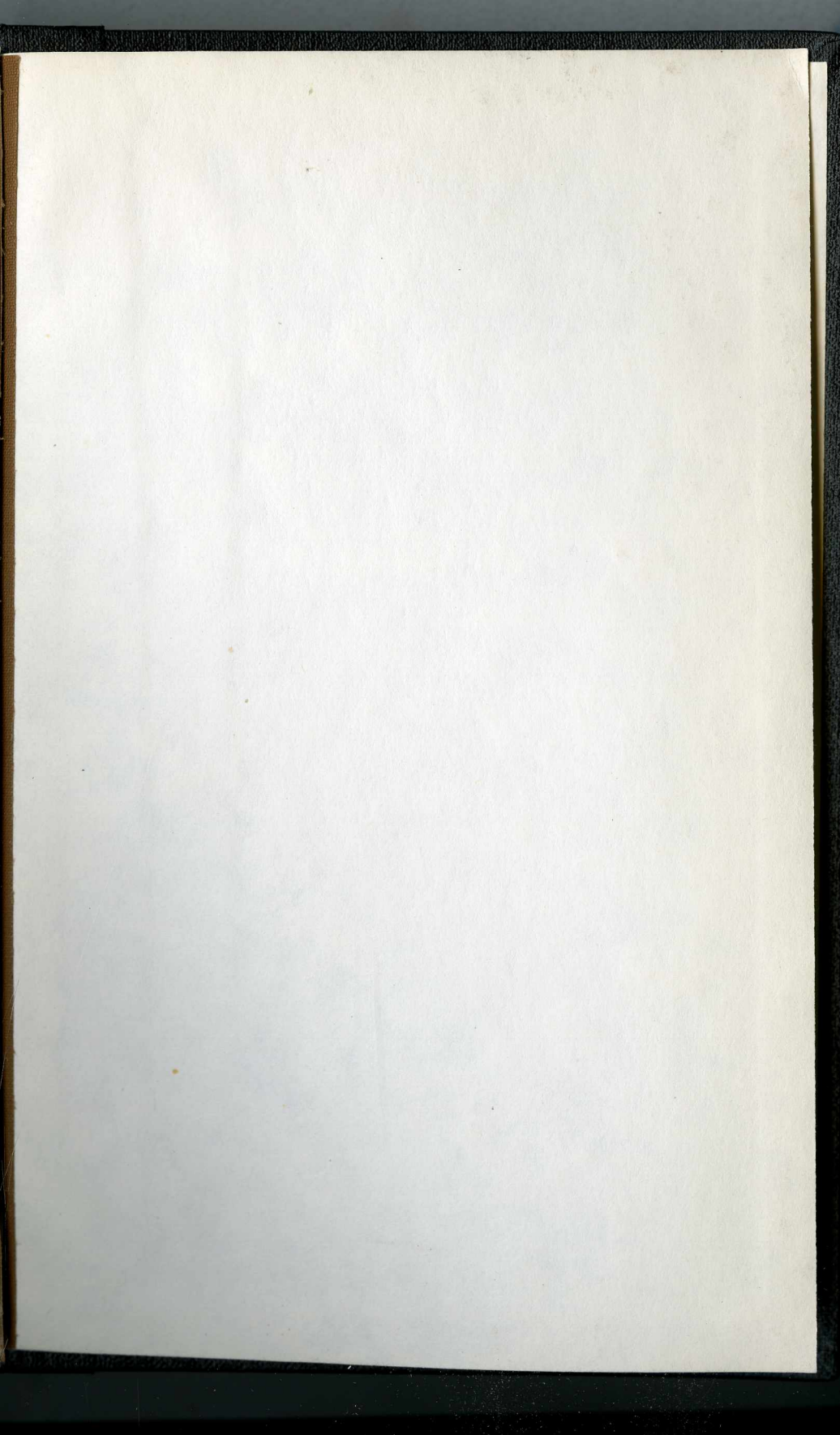
jogtanár és a pozsonyi egyetemi értekezlet jegyzője.

Dr. BALLAGI GÉZA.

1880

2012

2002

